

De kæmpede for alt, hvad de havde kært

I Mindelunden på Nordre Kirkegård ligger 11 unge mænd, der faldt i kampen for et frit Danmark og en verden i fred. Fire af dem deltog i sprængningen af de tre Langå-broer i november 1943, men måtte betale med livet som følge af en af besættelsens mest markante sabotageaktioner.

BEFRIELSEN

Ivan Freund
ivfn@amtsavisen.dk

RANDERS: Regner siler ned på Nordre Kirkegård. Det dufter af frisk forår. Næsten som i det frihedsforår i 1945, som mange unge modstandsfolk ikke nåede at opleve, fordi de havde ofret deres liv for et frit Danmark.

I Mindelunden ved kapellet møder vi Anders Straarup, der er pensioneret skolelærer og en mand, der besidder en kolossal viden om Danmark under besættelsen. Hans hjemmeside airmen.dk er et overflødighedshorn af historier og oplysninger om dengang. Danmark var besat af Nazityskland. Specielt når det gælder allierede flyvere.

Under de nyudsprungne træer i Mindelunden hviler 10 danske frihedskæmpere og en canadisk flyver, der mistede livet i et togt ind over Danmark. Fire af dem mistede livet efter deltagelse i den skelsættende Langå-sabotage i november 1943.

- De var nogle af de millioner, der omkom. Vi skylder de allierede styrker, hjulet af den danske modstandsbevægelse, stor taknemmelighed og respekt for, at det var dem, der vandt krigen. Modstandsmanden Flemming Juncker på Overgård sagde engang, at vi ville få en dårlig smag i munden, hvis vi kun lod englænderne og amerikanerne og andre kæmpe mod tyskerne. Vi var også nødt til selv at gøre noget. Det var 11 unge mænd, som gjorde noget, og de satte så livet til ved det, siger Anders Straarup.

- En af dem var en allieret flyver. Fem af dem omkom ved, at de blev henrettet af tyskerne. Og de fem andre blev dræbt i konfrontation med tyskerne, og så døde en af dem ved eftervirkningerne af ophold i koncentrationslejr. Fem af dem blev arresteret efter Langå-sabotagen, hvoraf de fire havde været aktive deltagere.

75 kilo sprængstof

Sprængningen af de tre Langå-broer fandt sted 18. november 1943 lige efter midnat.

- Seks mand fra Randers havde fået anbragt 75 kilo sprængstof på de tre broer og fået dem forbundet med

Modstandsfolkene Anders Wilhelm Andersen, Sven Johannesen og Oluf Kroer blev begravet i Mindelunden den 25. maj 1945. Foto: Randers Stadsarkiv

Kisterne med Anders Wilhelm Andersen, Sven Johannesen og Oluf Kroer blev båret fra Sct. Mortens Kirke til Nordre Kirkegård. Begravelsesfølget var enormt, og mange mennesker var mødt frem for at vise deres respekt for de henrettede modstandsfolk. Foto: Randers Stadsarkiv

nogle lange lunter og nogle cortex-ledninger. I enden af dem var der tidsblyanter. Det sidste, man gjorde, inden man gik fra stedet, var at trykke på dem. Når man knuste en glasampul i enden af tidsblyanten, satte der en kemisk reaktion i gang, og en tråd blev ædt over. Når det var sket, blev eksplosionen udløst.

Anders Straarup fortæller, at sabotørerne havde 30 mi-

nutter til at cykle mod Randers, inden eksplosionerne ville udløse et kæmpe brag gennem Gudenådalen. Tiderne var regnet ud efter, at der var 17 grader varmt, men da det var koldere, og det sneede, fulgte de fire eksplosioner først i tidsrummet 5.25 til 9.41.

- Der var en sprængladning, som ikke virkede. Men de andre virkede fint, så den gamle bro fra 1866 blev så beskadiget, at den først kunne tages i brug igen 12 dage senere. Det var temmelig besværligt for tyskerne. De to hovedspor blev først klar igen 17. december, fortæller Anders Straarup.

- Det var den militære side. Men på den politiske side betød det, at det var nemmere at få englænderne til at levere våben og sprængstoffer, og de erklærede, at med de danske søfolks indsats under krigen og med sabotagen, var Danmark ved at være på linje med andre nationer, der kæmpede mod tyskerne.

Harvy Jensen

Straks efter sabotagen, torsdag formiddag, skred det tyske sikkerhedspolitil til handling. Der blev foretaget en række arrestationer. I mange år efter gik der rygter om, at der havde været stikkere

på spil, men det fandt læge og forfatter Jørgen Røjel, der deltog i aktionen, mange år senere ikke helt flugtede med sandheden.

- En ung mand, Harvy Jensen på 22 år, var lige netop trådt i tjeneste som tolk hos sikkerhedspolitiet. Han havde en fantastisk evne til at snakke med unge mennesker og få oplysninger ud af dem. Man regner med, at han kan gøres ansvarlig for 14 henrettelser og 200 arrestationer. Men da han blev arresteret efter krigen og stillet for retten, blev det til, at det talte til den anden side, at han hen mod krigens slutning havde advaret Toldstrupps folk i modtægeorganisationen mod, at der nu var nogle forestående aktioner, så nogle havde reddet livet. I stedet for at blive henrettet fik han 18 års fængsel, men han blev løsladt allerede i 1950, så det var billigt sluppet, fortæller Anders Straarup.

I løbet af torsdagens arresterede det tyske hold med Harvy Jensen nogle helt unge elever fra Randers Statsskole, der havde med bladvirksomhed at gøre. Næste dag fulgte han op på, at der var en ejer af et maskinsnedkeri, der mente at kunne genkende en af dem, der havde lukket

omkring ved hans virksomhed i forbindelse med sabotageforsøg.

Fredag morgen tog det tyske hold hen til Østjysk Trælastimport i Strømmen, hvor den 19-årige Otto Manley Christiansen arbejdede. Han indrømmede, at han var med i en bladgruppe. Hårdt presset gik han også ind på, at han var med i en sabotagegruppe sammen med to andre unge, Anders W. Andersen og Per Moesgaard-Nielsen, hvilket gav anledning til et besøg hos Anders Wilhelm Andersen.

Hitler i det røde felt

Den 19-årige modstandsmand troede, at hans sag stod bedre, hvis han fortalte alt, og han lod Harvy Jensen vide, at Sven Johannesen, der boede i Søren Møllersgade, var leder af en sabotagegruppe.

Anders Straarup fortæller: - Da de kommer ind til

Sven Johannesen og undersøger hans bolig, viser det sig, at der flyder jo med forskellige ting, og der er to pistoler, hvoraf den ene har tilhørt den ene af de to betjente, der bevogtede broerne i Langå, og som sabotørerne havde været i ledtog med.

I mellemtiden havde Olof Kroer fået fri fra sit arbejde i Sparekassen. Han havde den anden pistol fra Langå-betjentene, som han tog med sig hen til Sven Johannesen, hvor han ringede på. Overraskelsen var stor, da nogle vildt fremmede mennesker lukkede op. Da Sven Johannesen havde tilstået, bekendte også Olof Kroer kulør.

- Tyskerne var i vildt oprør over sabotagen i Langå, og der var en tysk officer, der var blevet skudt og såret i København. Hitler var helt oppe i det røde felt og krævede afskrækkende gengældelse. SS-fører Günther Pancke meddelte, at der i løbet af

få dage ville blive henrettet 24 sabotører uden mulighed for benådning, mens den tyske rigsbefuldmægtige i Danmark, Werner Best, advarede mod soneofre. Han mente, at Danmark var en god solid leverandør af landbrugsvarer, og der var masser af frivillig arbejdskraft. Man skulle ikke pille tilfældige mennesker ud og skyde dem. Det ville bare give voldsom en modvilje, fortæller Anders Straarup.

22. november henrettede tyskerne alligevel to mand, som sad fængslet, men ikke havde noget at gøre med sabotagen i Langå.

Dømt til døden

24. november kom seks mand for krigsretten på Hotel Regina i Aarhus. Sven Johannesen, Oluf Kroer, Anders William Andersen og Otto Manley Christiansen blev alle dømt til døden, mens de to yngste, Per Moesgaard-Nielsen og Kaj Søren-

BLÅ BOG

ANDERS STRAARUP

- Anders Straarup er født i 1944.
- Han arbejdede som lærer, skolevejleder og havde tillidsposter på Havndal Skole i næsten 40 år.
- Hans store projekt er www.airman.dk, som omhandler allierede flyvere, der styrtede ned over Danmark under 2. Verdenskrig.
- Arbejdet er kendt ud over landets grænser og anerkendt for sin høje faglighed.
- I 2018 modtog Anders Straarup Ellehammerprisen, der er indstiftet i 1992 af Dansk Flyvejournalisters klub.

sen på 17 og 18 år, slap med livsvarigt tugthus. En femte frihedskæmper, den aarhusianske jernbanesabotør, Georg Mørch Christiansen, blev ligeledes dømt til døden.

Henrettelserne af de fem fandt sted på Skæring Hede 2. december 1943 om morgenen. Da det blev kendt i Randers, gik flagene i byen på halv. Ligene af de fem mod-

standsfolk blev efterfølgende begravet i terrænet ved Oksbjerg ikke langt fra Oksbøl i Sydjylland. Først 25. maj 1945 blev tre af de fem genbegravet i Mindelunden på Nordre Kirkegård.

Af de fire overlevende fra Langå-aktionen skyndte læge Jørgen Røjel, der arbejdede på sygehuset, sig at rejse til Sverige med sin kone. De tre

andre, Kai Hoff, Ole Hovedskov og Ejvind Jakobsen levede videre i byen under tyskernes radar. Kaj Hoff valgte at blive for at passe sit job som lærer på Randers Statsskole og have hånd i hanke med modstandsarbejdet i byen. Men 30. november var det slut.

Kai Hoff blev arresteret i sin lejlighed, hvor Gestapo fandt et stort våben- og sprængstoflager. Hoff blev ført til Thorsgades kaserne, hvor han blev skudt og døde af blodtab, da han forsøgte at flygte ud af et vindue. Samme dag kl. 18 blev han lynbegravet på Østre Kirkegård i overvåring af få mennesker.

Ole Hovedskov blev arresteret samme dag. I nogle måneder sad han i arresten i Aarhus, inden han blev overført til Vestre Fængsel i København, hvor han kom for en krigsret. Han blev dømt til døden, men benådet og i stedet idømt livsvarigt fængsel i

Tyskland. I det tyske fængsel i Dreierbergen blev han smittet af lungetuberkulose. Efter krigen blussede sygdommen op, og han døde i 1951, 28 år gammel.

Ejvind Jacobsen, der var lærer på Hadsundvejens Skole og gik under dæknavnet Erik Ravn, var tæt på at blive taget i juni 1944. Da Gestapo mødte op om morgenen 9. juni for at anholde ham, nåede han at åbne en dør til sin altan, kaste et reb ud og fire sig ned fra anden sal. Det sidste stykke måtte han lade sig falde, fordi rebet var for kort. Det kostede et brud på det ene ben.

Han skjulte sig hos nogle bekendte, til foden var så meget i orden, at han kunne tage til Sverige. Ejvind Jacobsen levede til 2009. Han blev 94 år.

Anders Straarup på besøg i Mindelunden. Her ved gravstenene for to af deltagerne i Langå-sabotagen, Oluf Kroer og Sven Johannesen. Foto: Anne Myrup Pedersen

De 11 faldne I MINDELUNDEN

Eluf Preben Månsson

Aage Søndergaard

Anders William Andersen

Oluf Axelboe Kroer

Fem af de 11 unge, der ligger begravet i Mindelunden på Nordre Kirkegård, blev henrettet, flere døde i direkte konfrontation med tyskerne.

BESÆTTELSEN

Ivan Freund
ivfn@amtsavisen.dk

RANDERS: I Mindelunden på Nordre Kirkegård ved kappellet ligger 11 frihedskæmpergrave omkring mindestenen med digterpræsten Kaj Munks ord. Han forfattede teksten cirka en måned inden, han selv blev dræbt af besættelsesmagten:

"Drenge, I drenge som døde, I tændte for Danmark i dybeste mulm, en lysende morgenrøde".

Hvis man bevæger sig fra venstre mod højre, kommer gravene i nedennævnte rækkefølge. Ole Hovedskov blev først begravet i 1951. Han ligger lige foran mindestenen.

1 Eluf Preben Månsson

Eluf Månsson (født 1919 i Randers) deltog i jernbanesabotage og illegalt bladarbejde i Taulov ved Fredericia, hvor han var ansat som ekspedient hos DSB. Sammen med to kolleger fra Taulov Station var han tilknyttet det illegale blad Budstikken. De tre kolleger

Mindestenen med Kaj Munks tekst. Foto: Anne Myrup Pedersen

var også med i en meget aktiv jernbanesabotagegruppe, der rettede omfattende ødelæggelser mod jernbanenettet i Fredericia og omegn i begyndelsen af 1945. I marts samme år blev de tre kolleger anholdt. De blev ført til København og henrettet i Ryvangen 19. april 1945.

2 Aage Søndergaard

Aage Søndergaard (født 1922 i Randers) var elev på

Silkeborg Seminarium. Da en klassekammerat, der havde deltaget i illegalt bladarbejde, måtte gå under jorden, overtog han dennes arbejde. Herigennem kom han i 1944 ind i sabotagegruppe Vest i Silkeborg og deltog i en række aktioner. Efter den vellykkede sabotage mod Darr's automobilfabrik i Silkeborg forsøgte en af sabotørerne at tage billeder af ødelæggelserne, men blev herunder arresteret.

3 Anders William Andersen

Anders William Andersen (født 1924 i Randers). Medlem af sabotagegruppe i Randers, medlem af Randers KU og tidligere medlem af FDF. Han blev han

4 Oluf Axelboe Kroer

Oluf Axelboe Kroer (født

1916 i Randers). Sparekasseseassistent og KU'er. I 1943 blev han tilknyttet sabotagegrupperne i Randers, først Svend Johannesens gruppe og senere ved denne gruppes deling som gruppefører i den nydannede gruppe. Deltog i ødelæggelsen af Auning Møbelfabrik og den store sprængning af Langåbroerne 17. november 1943. Kroer blev arresteret og 24. november dødsdømt. 2. december blev han henrettet ved skydning sammen med fire andre. Først begravet i Husbjerg Klit, 27. maj 1945 blev Kroer begravet i Mindelunden.

5 Sven Christian Johannesen

Sven Christian Johannesen (født 1923 i Odense). Maskinist på togfabrikken Scandia, medlem af KU og Randers Terrænsportsforening. Han deltog i det illegale bladarbejde i Randers og efter i juli 1943 at have taget maskinisteksamen i København blev han gruppefører for en sabotagegruppe. Han deltog i sprængningen af Langåbroerne. Johannesen blev arresteret i sit hjem 19. november 1943, og 24. november dødsdømt ved en krigsret i Aarhus. Henrettet

på Skæring Hede 2. december. Også Sven Johannesen blev nedgravet i Husbjerg Klit og 27. maj 1945 begravet i Mindelunden.

6 Ole Hovedskov

Ole Hovedskov (født 1923). Violinist og medlem af sabotagegruppe i Randers. 13. december 1951 blev han som den sidste modstandsmand begravet i Mindelunden. Ole Hovedskov deltog i jernbanesabotagen på Langåbanen 17. november 1943. Han blev efterfølgende arresteret og sendt til en tysk kz-lejr. Han kom tilbage til Danmark efter befrielsen, men døde i 1951 af de men, som han havde pådraget sig under sit fangenskab.

7 Carlo Jens Randrup Thomsen

Carlo Randrup Thomsen (født 1906 i Randers). Han var den første modstandsmand, der blev begravet i Mindelunden. Medlem af en nedkastningsgruppe. 16. marts 1945 opholdt gruppen sig i et lagerskur i Kristrup Enge, der blev brugt som våbenlager, da tyskerne overrumpled dem. Carlo Randrup Thomsen blev skudt under flugten og måtte efterlades til tysker-

ne af kammeraterne. Han blev overført til et lazaret i Aarhus, hvor han døde 20. marts 1945. Hans lig blev fundet nedgravet på Skøjby Mark, og herfra blev han overflyttet til Nordre Kirkegård 18. maj 1945. Der står i dag et træ Kors ved Kristrup Enge til minde om Randrup Thomsen.

8 James Reid Bradley

James Reid Bradley, canadisk flyver. Natten til den 17. september 1943 blev hans fly på vej med forsyninger til den polske modstandsbevægelse skudt i brand af en tysk natjager. Flyet gik i havet cirka syv kilometer ud for Norsminde syd for Aarhus. Liget af James Reid Bradley drev lørdag 2. oktober 1943 i land på Helgenæs, og han blev begravet på Nordre Kirkegård i Randers mandag 4. oktober 1943. Da der blev oprettet en særlig mindelund på Nordre Kirkegård, blev hans lig overflyttet 23. juni 1945.

9 Niels Gunnar Pedersen

Niels Gunnar Pedersen (født 1919). Tilknyttet nedkastningsgruppe i Randers. Ansat som lagerekspedient hos A/S Vilhelm Nellemann og som reservepolitibetjent

med tjenestested i Randers. 1. november 1944 var Niels Gunnar Pedersen og hans gruppe ved at gøre sig klar til en modtagelse. Gruppen mødtes til bevæbning i et havehus. Da Niels Gunnar Pedersen havde fået hængt sin maskinpistol over skulderen, ville han ryste den på plads, men herved sprang remmen op, og våbnet faldt på gulvet, så sikringen sprang op, og et skud gik af. Projektilet ramte Niels Gunnar Pedersen i underlivet og var dødbringende. Han blev overført til Mindelunden 23. juni 1945.

10 Kai Hannibal Hoff

Kai Hannibal Hoff (født 1912 i Skagen). Timelærer ved Randers Statsskole og medlem af sabotagegruppe i Randers. Hoff var primus motor i Randers terrænsportsforening, hvorfra en del unge mennesker blev rekrutteret til modstandsarbejde. I efteråret 1943 var han sammen med ingeniør Chr. Bach teknisk leder af sabotagen i Randers. Han deltog i sprængningen af Langåbroerne. Hoff undgik at blive arresteret ved de første anholdelser. 30. november om morgenen blev han anholdt af Gesta-

po i sin lejlighed. Han blev ført til Thorsgade Kaserne, hvor han blev dræbt under et flugtforsøg. Han blev begravet på Østre Kirkegård samme dag. 24. juni 1945 blev han overført til Mindelunden.

11 Henning Røge

Henning Røge (født 1924 i Randers). Jurastuderende og medlem af Randers Terrænsportsforening, hvor han fik sin første skydetræning. I Aarhus var han med til at danne en illegal bladgruppe, der udgav bladet Hammeren. Gruppen blev hurtigt tilknyttet Frit Danmark, hvor den særligt tog sig af distribution. Den lille gruppe var overordentlig aktiv i modstandsarbejdet og opbyggede på egen hånd et større våbenlager af tysk oprindelse. I sommeren 1944 blev han og flere kammerater sendt til Aalborg, hvor de dannede en sabotagegruppen Dagdriverbanden. I oktober fik gruppen ordre til at likvidere en farlig stikker, Henry Meister. Under aktionen rammes Røge af et skud, der var øjeblikkeligt dræbende.

Kai Hannibal Hoff

Henning Røge

PONDUS

af Frode Øverli FROKOSTPAUSEN

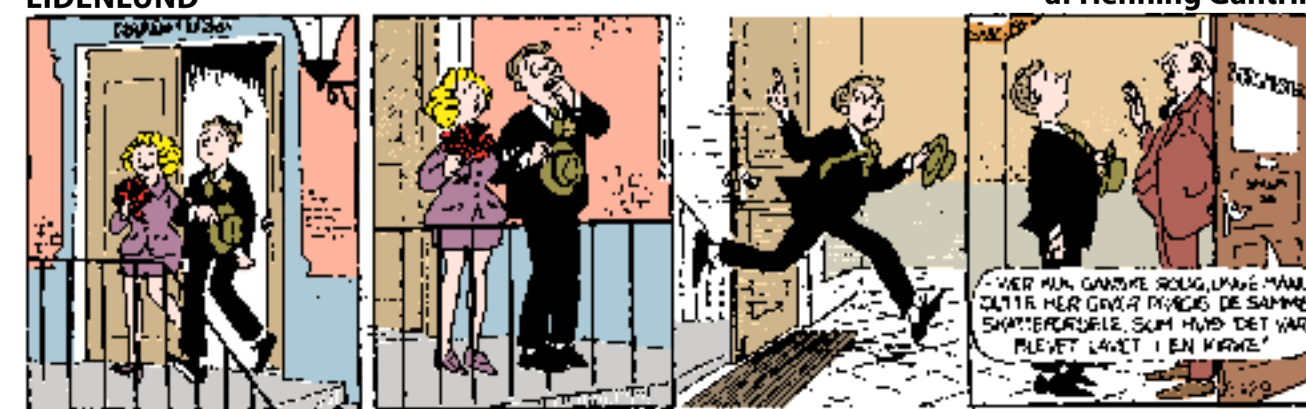
780	SKIBE	SMØRER IND	INDONESIEN	REDSKAB	MAD-ORGIER	TIL-TALE	OVERENSSTEMMENDE
FØRER-PLADS							
VÆRK AF HOMER							
DØR-SLAG			DIGTE GÅRD-RUM				
FOR-DYB-NING				GERMANIUM VEJRLIG			AN-SKAF-FELSE
SEN-SUEL							
TONEN D			SVALE-BAJER HELT			SKYNDE SIG	
TIL-TALE-ORD				STATS-BANER TID			
LARGE		VIRKET GREV-SKAB					ARVING
TANG-PLANTE							
FLÆKKE						SYDØST	
GAN-GEN							

FERD NAND

af Mik / Henrik Rehr

LIDENLUND

af Henning Gantriis

GÅRSDAGENS LØSNING

779
TAL ER ØR
OSE AR A
G E U S E T
P R O F E T I
A S I E T A
S A N D E T A
S K E D E N
A S I E T A
G I S T E G
E N E U R E
R O M A N E R